

हिंदुस्थान

संपादकीय

शनिवार, दि. १६ फेब्रुवारी २०१९

सुनियोजीत हल्ला

काश्मिर मधील दहशतवाद म्हणजे न संपणारे हिंसक आंदोलन असे म्हणावे लागेल. काश्मिरचा प्रश्न सुटण्याऐवजी दिवसागणिक तो अधिकच चिघळत आहे. एकटा पोलीस असो की पोलीसांचा ताफा त्यांच्यावर हिंसक हल्ले करण्याचे प्रमाण वाढले आहे. लष्करी तळ हे आतंकवाद्यांचे प्रथम लक्ष असते. दारवेळी भारतीय लष्कर अथवा सीआरपीएफ जवान यांचेवर दहशतवादी हल्ला करितात. हा हल्ला सुनियोजित तर असतोच पण हल्ला करणारे दहशतवादी मरणाने पूर्व तयारीने हल्ल्यात सहभागी होतात. याचा अर्थ “भृत्युचे भय” ही या दहशतवाद्यांना वाटू नये इतके ब्रेन वॉश अथवा ड्रग अँडिक्ट या तरुणांना करण्यात येते.

काश्मिरमधील दहशतवाद मोडून काढण्यासाठी केंद्र सरकार निश्चितपणे सर्व कांही करण्याचे तयारीत आहे हे जरी मान्य केले तरी कोठेरी आपण कमी पडत आहोत अशी भावना निर्माण झाली आहे. “ऑपरेशन ऑल आऊट” ची कारवाई करताना स्थानिक लोकांकडून होणारी मोठ्या प्रमाणावरची दगडफेक व त्यात तरुणांचा असलेला सहभाग निश्चितच चिंतेची बाब म्हणावी लागेल. मोदी सरकारने पाकिस्तान मध्ये जाऊन दहशतवाद्यांची प्रशिक्षण केंद्रे उध्वस्त करण्यासाठी ऑपरेशन स्ट्राईक केले पण त्याचा प्रत्यक्ष परिणाम हवा तसा दिसून आला नाही. पाकिस्तान मधील दहशतवादी प्रशिक्षण केंद्राची संख्या लक्षात घेता एक दोन ठिकाणाची प्रशिक्षण केंद्र उध्वस्त करून त्याचा लाभ होणार नाही. पाकिस्तानमधून दहशतवादी प्रशिक्षण घेऊन भारतात येतात त्याला रोखण्याचा सर्व प्रयत्न करूनही त्याला यश येत नाही असे दिसते. त्यांची सिमा फार मोठी आहे. तेथील तरुणांइला तेथे असलेल्या प्रतिकूल हवामानाची व खडतर रस्ते चालण्याची सवय आहे. भारतीय सेना इंच इंच जमिनीवर लक्ष ठेवू शकत नाही. तसेच स्थानिक नागरिकांचा असलेला सहभाग ही मोडून काढता आला नाही.

पुलवामा जिल्ह्यातील हायवे मार्गाने जाणाऱ्या सीआरपीएफच्या जवानांच्या काफीत्यावर एका दहशतवादी तरुणाने स्फोटके भरलेली गाडी या काफीत्यावर आदळून सीआरपीएफ जे जवळपास चाळीसहून अधिक जवानांना शहीद केले तर अनेक जण या हल्ल्यात जखमी झाले. हल्ला सुनियोजित होता, तो एका काश्मिरी तरुणाने केला व इतर सहकाऱ्यांनी वाहनातून उतरणाऱ्या सीआरपीएफच्या जवानांवर बेघट्ट गोळीबार केला. आत्मघाती हल्ला करणारा हा खूंखार आतंकी आदिक अहमद दार पुलवामा जिल्ह्यातील काकापोरा भागातील राहणारा आहे. तो पाकिस्तानमध्ये जैश-ए-मोहम्मद संघटनेचा सदस्य असून सिआरपीएफ काफिल्यावर हल्ला करण्या काही वेळ पूर्वीच या मुसाईड बॉम्बचा व्हिडीओ काढण्यात आला असल्याचे उघडकीस आले आहे. म्हणजे हा व्हिडीओ भारतातच तयार करण्यात आला आहे. जैश-ए-मोहम्मद चा सर्वेसर्वा मौलाना मसूद अहमद याला काश्मिर पोलीसांनी अटक करून जेलमध्ये घातले होते. त्याच्या सुटकेसाठी प्रवासी विमानाचे अपहरण करून ते अफगाणिस्तानला नेण्यात आले. या प्रवासी विमानातील प्रवाशांचे बदल्यात भारताने मौलाना मसूद अहमद याची सुटका करावी अशी त्यांनी मागणी केली. अटलबिहारी वाजपेयी यांचे नेतृत्वाखाली तत्कालीन सरकारने खास विमानाने अफगाणीस्तानला नेऊन त्याची सुटका केली होती. तोच मसूद अहमद आता आपल्यासाठी “काळ” ठरत असून भारताविरुद्ध पाकिस्तानात बसून दहशतवादी कारवाया करीत आहे. एकदा आपणच सुखरूपपणे सोडलेल्या खूंखार आतंकवाद्यांचा सर्वेसर्वाला सोडणे भारतात आता किती महाग पडत आहे हे लक्षात घेणे गरजेचे आहे.

२०१६ मध्ये उरीच्या लष्करी तळावर हल्ला केला होता. त्यावेळीही निषेध सहन करणार नाही अशा नेहमीच्या स्ट्राईलने घोषणा करण्यात आल्यात. अर्थात त्यानंतर देखिल मसूद अजहरचा खात्मा करण्यासाठी अपेक्षित प्रयत्न झाले नाही. भारतीय क्रिकेटर पाकिस्तानच्या पंतप्रधानासोबत गळाभेट करतात, लष्कर प्रमुखांना मिठी मारतात तोच पाकिस्तान गळा कापण्याची एक ही संधी सोडीत नाही.

अमेरिकेने पाकिस्तान मध्ये असलेल्या ओसामाबीन लादेन याचा खात्मा केला अशा पध्दतीची रणनीती तयार करून भारताविरुधी आतंकी शिबिरे चालविणाऱ्या मसूद अहमद व हाफिज सईद याचा खात्मा हा एकमेव उपाय करारी कारवाईत असणे गरजेचे आहे. कारण निषेध, दुःख, आर्थिक मदत रोखणे ही ज्याप्रमाणे गरजेची आहे त्याप्रमाणे करारीपणा असलेल्या करारी कारवाईची अपेक्षा जनता करित आहे. याचे भान सरकारने ठेवणे गरजेचे आहे.

सीआरपीएफ काफिल्यावर झालेला हल्ला भ्याड असला तरी सुनियोजित आहे. काफिला निघाल्याची माहिती निश्चितपणे हल्ला करणाऱ्यांना होती असे प्रथम दर्शनी तरी वाटते असे म्हणावे लागेल. या सुनियोजित हल्ल्यामार्गे असलेल्या सर्व आतंकवाद्यांचा खात्मा करणे गरजेचे आहे.

शहीद झालेल्या जवानांना आमची विनम्र श्रध्दांजली

मध्ययुगीन वैदर्भीय स्त्रियांची कर्तृत्वगाथा

राजमाता जिजाऊ :

जिजाऊंनी शिवबाला शिवनेरीवर जन्म दिला. त्यावेळी शहाजीराजे मुघलांच्या सेवेत, मोहिमेत गुंतलेले होते. शिवरायांचा थोरला भाऊ संभाजी देखिल पित्यासारख्याच मुघलांचा मनसबदार होता. जिजाऊंचा थोरला पुत्र संभाजी हा शिवबाहून ७-८ वर्षे मोठा होता. इ. स. १६२३ हे त्याचे जन्मसाल सांगण्यात येते. शिवनेरीचा किल्लेदार विजयराज यांच्या जयंती नामक कन्येसह इ. स. १६२९ मध्ये संभाजीचा विवाह झाला होता. या विवाहास जिजाऊंसह शहाजीराजे उपस्थित होते. पुढे गरोदर जिजास त्यांनी विजयराजांच्या देखभालीखाली शिवनेरीवर ठेवले.

शिवबाच्या जन्मानंतर शहाजीराजे ३-४ महिन्यांनी शिवनेरीवर आले. जवळ जवळ दीड वर्षे ते जिजाऊ व शिवबांसोबत तेथे राहिले. त्यानंतर संभाजीसह ते मोहिमेसाठी निघून गेले. त्यानंतरही दीड वर्षे जिजाऊ शिवबासह शिवनेरीवर राहिल्या. अर्थात शिवजन्मानंतर त्या सलग तीन वर्षे शिवनेरी गडावर होत्या. त्यानंतर जिजाऊंचे काका जगदेवराव जाधवांच्या भेटीच्या आमंत्रणावरून त्या इ. स. १६३३ मध्ये बाल शिवबासह माहेरी सिंदखेडला गेल्या. तेथे जिजाऊंचे झालेले स्वगत जगदेवराव जाधवांच्या भाटाने लिहिले आहे.

‘बालराजे बरोबर घेऊन जिजाबाई आली सिंदखेड राजाला. गावी येता निरोप दिला राजाला. राजे जगदेवराव हवी, घोडे, पालण्या मेणे, छत्र्या, चामर, बाजे घेऊन सामोरे गेले. महाली आणल्या जिजाबाई आणि शिवाजी राजाला. बाजे उदंड वाजती, साखर बहू वाटली. कदमापूर पेटौटून मिरवणूक महाली आली. सुवासिनी दहीभाग, गुलाब, नारळ ओवाळून टाकली. आले जिजाबाई बालराजे महालात. म्हाळसाईबाईने पाहिले बाल शिवाजीला. प्रेमाचे भरते आले. नयनी अश्रू दाटले. उचलून घेतले कडेला शिवबाला. हे घडले सन १०४२ फक्तलीला. दोन वर्षे मुक्काम झाला सिंदखेड राजाला. आनंद सर्वाला. सौजन्य व आतिथ्य सकाराची वैदर्भीयांची दीर्घ परंपरा आहेच. लेकींचं माहेरपण, नातवंदांचं आजोळी कोड कौतुक कुटुंबियांना चैतन्याचे क्षण वाटतात. शिवबा जिजाऊंसह दोन वर्षे सिंदखेडराजांस, विदर्भात वास्तव्यास होते. (इ. स. १६३३ ते १६३५) तदनंतर जिजाऊ शिवबाला घेऊन पती शहाजीराजां पुणे जहागिरीत दाखल झाल्या. त्यांच्यासोबत मातोश्री म्हाळसाबाई, भावजय (अचलोजीची विधवा पत्नी) व भाचा संताजी जाधव (अचलोजीचा पुत्र) पुण्यास आले. माहेरच्या मंडळीने एकटाने शिवबाचे संगोपन करणाऱ्या जिजाऊंस आभार दिला.

जिजाऊ स्वभावातः मुत्सद्दी, धाडसी व स्वतंत्र विचारांची स्त्री होती. शहाजींच्या पुणे जहागिरीची व्यवस्था शिवबाच्या वतीने तिने चोखपणे पाहिली. इ. स. १६३० मध्ये मुरार जगदेवाने पुणे शहरावर हल्ला करून ते नेस्तनाबूत केले होते. त्याने पुण्यात गाढवाचा नांगर फिरवला होता. गाढवाचा नांगर फिरवल्यामुळे ती जागा वास्तव्यास अशुभ मानण्याचा संकेत तत्कालीन समाजात रूढ होता. लोक गाव , शेती सोडून अन्यत्र विस्थापित झाले होते. जिजाऊने या भूमीवर सोन्याचा नांगर फिरवला. गाव सोडून गेलेल्यांना पुन्हा वस्ती करण्यास प्रोत्साहन दिले. गाव आणि शेती दोहोनाही समांभिने संरक्षण देण्याची तजवीज केली. जहागिरीतील न्यायनिवाडे करणे गरजवंतांना अर्थसहाय्य देणे, विशेष प्रसंगी स्वजनांना समाचार घेणे, इ. लोकाभिमुख कार्ये जिजाऊ जालीने करत असे. प्रतिकूल परिस्थितीत प्रजेचे मनोबल टिकवण्यात ती कुशल होती. बालवयातच तिने शिवबाला देश काल परिस्थितीची जाणीव करून दिली.

इ. स. १६४१ मध्ये शहाजीराजांनी जिजाऊंना शिवबासह बंगळूरला बोलावून घेतले. बंगळूर जहागीर आदिलशहाने शहाजीराजांना दिली होती. हे शहर त्यांनी राजबाजीच्या तोंडीचे बनवले. ज्येष्ठपुत्र संभाजी पित्यासोबतच सतत राहत असे. तुकाबाई, शहाजींचा तिच्यापासून झालेला पुत्र च्यकोजी उर्फ एकोजी (जन्म १६३९) बंगळूरलाच होते. तेथील मुक्कामातही शिवबाचे राजनीती, युध्दकौशल्याचे शिक्षण, थोर पंडितांचे साहित्य यांची लक्षणीय तरतूद केली होती. वर्षभराने इ. स. १६४२ मध्ये जिजाऊ शिवबासह परत पुण्यात आल्या. बारा वर्षांच्या शिवबाच्या मनात जिजाऊने स्वराज्याचे स्वन रूजवले. अन्यायाबद्दल अमानुषतेबद्दल तिटकारा उत्पन्न केला. न्यायप्रियता, प्रजाभिमुखता व स्वाभिमानादी मूल्यांचे संस्कार केले. राज्य त्यागाहून उभे राहते, भोगातून नव्हे हे तत्व तिने शिवरायांच्या मनावर ठसवले. सर्वधर्म समभावाने व परकीय स्त्रियांनाही संरक्षण देण्याची शिकवण तिने स्वतः कृतीद्वारे दिली. अन्यायकारक वाटणारे खुद्द शिवबाचे व दादोजी कोंडदेवांचे निवाडे तिने रद्द केले व त्या प्रकरणांत हस्तक्षेप करून योग्य न्याय दिला. स्वराज्य संस्थापनेसाठी तिने शिवबाच्या मनोभूमीची योग्य मशागत केली. स्वराज्याच्या रूजलेल्या स्वनासाठी पोषक संस्कार केले. म्हणून तर म्हटले जाते.

हीच जिजाऊ जिच्या प्रेरणे उख जले स्वराज्य ज्योती हीच जिजाऊ जिने घडाविले श्रीशिवछत्रपती।।

१७ व्या शतकात शेतकऱ्यांना यथोचित सुविधा, सवलती, तगाई देऊन शेतकऱ्यांसाठी पतपेढी निर्माण करणारी, जलयुक्त शिवारसारख्या आधुनिक योजनांना साडेतीनशे पावणे चारशे वर्षांपूर्वी आकार देणारी, कृषि विकासाचे धोरण राबविणारी,

लोककल्याणकारी शासनव्यवस्थेची उद्गाती असणारी जिजाऊ कर्तबगार होती, हे सांगणे न लगे! अलौकीक बुध्दिमत्ता असामान्य राजकारण पटूत्व आदर्श नीतीमत्ता या शिवरायांच्या ठायी असलेल्या गुणांची जिजाऊ गंगोत्री होती. तिचे नैतिक सामर्थ्य आणि वैचारिक प्रगल्भता आनुवंशिकतेने सोन्याचा नांगर फिरवला. गाव सोडून गेलेल्यांना पुन्हा वस्ती करण्यास प्रोत्साहन दिले. गाव आणि शेती दोहोनाही समांभिने संरक्षण देण्याची तजवीज केली. जहागिरीतील न्यायनिवाडे करणे गरजवंतांना अर्थसहाय्य देणे, विशेष प्रसंगी स्वजनांना समाचार घेणे, इ. लोकाभिमुख कार्ये जिजाऊ जालीने करत असे. प्रतिकूल परिस्थितीत प्रजेचे मनोबल टिकवण्यात ती कुशल होती. बालवयातच तिने शिवबाला देश काल परिस्थितीची जाणीव करून दिली.

‘Jijabai had the great diplomatic head on the shoulders of the woman, who inspired shivaji to establish Hindivi - Swarajya.’

जिजाऊचा ज्येष्ठ पुत्र संभाजीस इ. स. १६५४ मध्ये कनकगिरीच्या लढाईत अफजलखानाने कपटाने ठार केले. पुत्र

निधनाने तिच्यावर दुःखाचा डोंगर कोसळणे, साहजिकच होते. त्याची आठवण म्हणून मातोश्री जिजाबाईने शिवरायांच्या ज्येष्ठ पुत्राचे नाव संभाजी ठेवले. संभाजीचा जन्म इ. स. १६५७ मध्ये झाला. संभाजी दोन वर्षांचे असतानाच त्यांचे मातुछत्र हरवले. शिवराय राजकारणात व्यग्र होते. जिजाऊने संभाजीचे संगोपन, शिक्षण स्वतः लक्ष घालून केले. ज्येष्ठ पुत्राच्या मृत्यूचा शिवाजीने सूड घ्यावा असा जिजाऊंचा मनोदय अज्ञानदासाने रचलेल्या अफजलखान वधाच्या पोवाड्यात वर्णिलेला आहे. इ. स. १६५९ मध्ये प्रतापगडाच्या पायथ्याशी अफजलखानाचा वध करून त्यांचे मस्तक शिवरायांनी जिजाऊंना राजगडावर नजर केले. वडीलबंधू संभाजीच्या अश्वारूढ हाऊन म्हत्वाकांक्षी जिजाऊंस समाधान देणारा होता. इ. स. १६६४ मध्ये बेदूरच्या स्वारीत शहाजीरांवांचा आकस्मिकपणे अपघाती स्वारू झाला. प्रचंड दुःखवेगात, अपार शोकमग्न जिजाऊने सती जाण्याची तयार केली. पण

शिवाजी महाराजांनी मातोश्रीचे मन वळविले. शिवरायांचे स्वराज्याचे स्वन साकार होण्यासाठी शहाजींचे असणारे पाठबळ, आता राहिले नव्हते. स्वराज्याच्या उभारणीत शिवबाला मनोबल देण्यासाठी विवेकी जिजाऊ वैधव्याच्या दुःखातही धैर्याने उभ्या राहिल्या. तत्कालीन सतीप्रथेने उल्लंघन करण्याचे धारिष्ट्य त्यांच्या ठायी होते. त्यानंतर पुढे १० वर्षे पुत्राच्या यशाचा, वैभवाचा चढता आलेख तिने पाहिला.

इ. स. १६६६ मध्ये शिवरायांच्या आग्रा भेटीच्या वेळी स्वराज्याचा संपूर्ण कारभार जिजाऊने कुशलतेने सांभाळला. शिवरायांच्या मोठ्या शत्रूवर नजरदेवून सावधपणे तिने स्वराज्याचे रक्षण केले. स्वराज्यातील शत्रूंचे दमन केले. स्वराज्यनिष्ठ सुजनांना आधार देऊन त्यांना नेहमीच प्रोत्साहन दिले. राजकीय डावपेच व बलाढ्य शत्रूला चारी मुंड्या चोत करणं शिवरायांना मातोश्रीच्या मार्गदर्शनामुळेच साधलं होते.

वीरोत्साही पुत्राला शिवबाला, चहूबाजूंनी संकटे आली, तरी जिजाऊने खर्चू दिले नाही. कसोटीच्या प्रत्येक क्षणी तिने शिवरायांचा आत्मविश्वास शतगुणित केला. प्रतापगडावर महाराजांनी पराक्रमीची व सावधगिरीची शर्थ केली. तेव्हा अत्यानंदीत होऊन जिजाऊने या प्रसंगावर पोवाडा लिहिण्यासाठी शाहीर अज्ञानदासाला पाचारण केले. त्याने सादर केलेला पोवाडा ऐकून त्यांनी त्याला एक शेर सोने व एक घोडा इनाम दिला. या प्रसंगातून जिजाऊंची दूरदृष्टी व गुणग्राहकता प्रत्ययास येते. इतिहासाला दखल घ्यावयास लावणाऱ्या पुत्रपराक्रमाची नोंद करण्यास त्या विसरल्या नाहीत. जिजाऊचे धर्मकारण अत्याधुनिक होते. बजाजी नाईक

निंबाळकर (फलटण) मुसलमान झाला. नंतर त्याला हिंदू धर्मात घेण्याची व्यवस्था पुढाकाराने त्यांनी केली. त्याची पुढे सुधारणेचे महत्त्वाचे पाऊल त्यांनी टाकले. शिवाजी महाराजांची कन्या सखुबाई, बजाजीच्या मुलास, महादजी निंबाळकरास दिली. विस्थापितांना प्रतिष्ठीत करण्याचा राजमानेचा ध्यास व प्रयास आजही अनुकरणीय ठरणारा आहे.

स्वराज्याच्या संकल्पापासून स्थापनेपर्यंतच्या प्रवासात जिजाऊ व शिवबा, दोघेही यथाशक्ती सर्व आघाट्यांवर प्राणपणाला लावून लढले. पन्हाळगडाच्या वेढ्याच्या प्रसंगी महाराजांच्या सुटकेची चिन्हे दिसले. तेव्हा जिजाऊने हाती समोर घेऊन अश्वारूढ हाऊन रणमैदानात जाण्याची सिद्धता केली. नेताजी पालकरांनी त्यांना थोपविले.

'राजा शिवछत्रपती' ग्रंथात पुरंदरे म्हणतात- 'दाटले कुतुहल अभ्यासी,

ही मायलेकरे कोण ? शोधिंले इथे अन् मला गवसले चंदन आणि सराण'

शिवरायांचे मातोश्रीवर असीम प्रेम होते. त्यांनी इ. स. १६४६ मध्येच पुण्याजवळ 'जिजापूर' नावाची पेठ वसविली होती. शहाजीराजांच्या मृत्यूनंतर इ. स. १६६५ मध्ये शिवरायांनी महाबळेश्वर येथे जिजाऊंची सुवर्णतुला केली. गोंगरीबांना ते सोने त्यांनी वाटून टाकले. पुढे जिजाऊंच्या आग्रहाखतर स्वराज्याला जगमगन्याता मिळावी, म्हणून शिवाजी महाराजांनी इ. स. १६७४ मध्ये रायगडावर राज्याभिषेक करवून घेतला. या भव्य राज्याभिषेकाने शिवाजी महाराजांस स्वराज्याचे शासक म्हणून जाहीर लोकमान्यता मिळाली. जिजाऊ 'राजमाता' झाल्या. शिवजन्मापूर्वीपासूनच तिचे स्वन पुत्राने साकारले.

स्वराज्यात शिवरायांनी मातोश्रीसाठी स्वतंत्र खाल्याची निर्मिती केली होती. त्यांचे संरक्षण, दानधर्म आरोग्य आदींचे देखभाल करण्यासाठी स्वतंत्र अधिकारी तैनात केले होते. राज्याभिषेक सोहळ्यानंतर दम्याच्या आजारात उचल खाळी. गडावरची हवा सोसवना. म्हणून रायगडाच्या पायथ्याशी पाचाड येथील वाड्यात जिजाऊंना ठेवले. स्वराज्य संस्थापनेनंतर १२ दिवसांनी, वयाच्या ७७ व्या वर्षी दि. १७ जून १६७४ या दिवशी राजमातेने अंतिम श्वास घेतला. स्वराज्याचे मातुछत्र हरवले. जिजाऊ केवळ शिवबांच्या मातोश्री नव्हत्या. तर स्वराज्य उभारणीसाठी लढणाऱ्या प्रत्येकाच्या त्या आई होत्या. स्वराज्यासाठी धारातीर्थी पडलेल्या सेवकांच्या कुटुंबाच्या त्या आधावकड होत्या. स्वराज्यातील संपूर्ण रयत त्यांचे स्वजन होते.

'शिराजप्रशस्ति' या काव्यग्रंथात गागाभट्टांनी जिजाऊंचा केलेला जयजयकार रास्त आहे.

'कादम्बिनीव जनजीवनदाहेतूः सोदामिनीव सकलारविनाशान्या।। आलम्बिनी भवति राजगिरिरेदानी। जीजाभिधा जयति शहाकुटुम्बिनी सा।।' मेघमालोत्प्रमाणे लोकांच्या जीवनास उपयुक्त, विद्युल्लेतेप्रमाणे सर्व शत्रूंचा नाश करणाऱ्या राजगडावर (राजधानीत) सर्वांचे आश्रयस्थान असलेल्या या शिवाजीच्या पत्नीचा, जिजाबाईंचा जयजयकार असो! शिवबासोबतच स्वराज्याचे स्वन जन्मास घालणारी, ते साकारण्यासाठी आजन्म धडपडणारी जिजाऊ वीरश्रीच! ती वीरकन्या, वीरपत्नी, वीरसु (वीरप्रवना) ही लोककल्याणार्थ देह जिवणवणारी, दृग्गामी विवेकदृष्टी असणारी, 'King Maker' जिजाऊ वैदर्भीय जनतेसाठी सदोदीत ललामभूत, वंदनीय, स्फूर्तीदात्री व तीर्थस्थ आह.

डॉ. कीर्ती राम पंजरकर
अमरावती.
९९५८४८९७३१

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या शिष्यवृत्ती संदर्भात येणाऱ्या समस्या

महाराष्ट्र शासनाने समाजकल्याण खात्याअंतर्गत तयार केलेल्या महाडीबीटी पोर्टल वर सत्र २०१८-१९ पासून शिष्यवृत्ती अर्ज भरण्याचे आवाहन करण्यात आले. या संदर्भात स्कॉलरशिपचे काम पाहणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना कुठलेही प्रशिक्षण देण्यात आले नाही. विद्यार्थ्यांनी अर्ज भरताना सदर पोर्टलवर अनेक अडचणी निर्माण झाल्या. त्यांनी ऑनलाईन अर्ज कसा भरावा ह्याची जागृती करण्यात आली नाही. काही विद्यार्थ्यांचे अर्ज रजिस्टर्ड झाल्यावर सुध्दा पोर्टलवर सधर्माट होत नाही. काही प्रमाणात प्रिंटसुध्दा मिघत नाही. डिव्डीटी बदल समाजकल्याण कार्यालयाकडून डिसेंबर महिन्यापर्यंत कुठल्याही सूचना किंवा कार्यवाही नव्हती, आणि एकदम जानेवारी २०१९ मध्ये समाजकल्याण कार्यालयाने हार्डकॉपीसह ऑनलाईन अर्ज पाठविण्यात यावे असे महाविद्यालयीन कर्मचाऱ्यांना सूचित केले. अर्ज ऑनलाईन मंजूर झाल्यानंतर विद्यार्थ्यांची फी कॉलेजला मिळण्यासाठी, त्याला रिडीम बटन दाबवे लागते. ज्या ज्या विद्यार्थ्यांचे अर्ज संपूर्ण प्रक्रिया मधून गेल्यावर त्यांचे क्लिक केल्यावरच त्यांचे पैसे विद्यार्थ्यांच्या खात्यावर व महाविद्यालयाच्या खात्यावर जमा होतात अन्यथा पैसा जमा होत नाही.

पण घाईगडबडीने फॉर्म भरताना विद्यार्थी अनेक चुका करतात. त्यामुळे बऱ्याच विद्यार्थ्यांचे अर्ज निकाली लागले नाही. बऱ्याच विद्यार्थ्यांचे मोबाईल बंद आहेत किंवा अनेक विद्यार्थ्यांनी पालकांचे वा सायबर कॅफेव्याल्याचे नंबर दिलेले आहेत. त्यामुळे सदरचे मेसेज विद्यार्थ्यांना मिळत नाही. आणि जोपर्यंत रिडीम बटन दाबत नाही, तोपर्यंत रिडीम बटन दाबलेल्या विद्यार्थ्यांची रकम बँकेत जमा होत आहे. पंतु कुठल्याही रकमेचा ताडमेळ लागत नाही कारण सदर रकम कोणाची आहे, कोणत्या सवर्गाची (उदा एस. सी. एस. टी. एन. टी. ओबीसी इत्यादी) आहे हे समजत नाही. यामुळे शिष्यवृत्तीचे खाते लिहितांना व ऑडीट करताना भविष्यात खूप मोठी अडचण निर्माण होवू शकते. तेव्हा सदर जमा होणारी रकम कोणत्या संवर्गाची, कोणत्या वर्गाची, कोणत्या विद्यार्थ्यांची आहे याची पोर्टलवर उपलब्ध करून दिल्यास सोईचे होईल.

यामुळेच अजून एक गंभीर समस्या उभी झाली आहे ती म्हणजे विनाअनुदानित महाविद्यालयाची या महाविद्यालयांमध्ये (उदा. इंजिनिरिंग, पॉलीटेक्नीक, फार्मसी इत्यादी) सर्व विद्यार्थ्यांना ते कोणत्या संवर्गाचे आहेत यासंबंधातील कागदपत्रांची पडताळणी करूनच प्रवेश देण्यात आला. पण त्यांची शिष्यवृत्ती या महाडीबीटी पोर्टल माध्यमातून अजूनही महाविद्यालयांना प्राप्त झाली नाही. किंवा अत्यल्प वा हळूहळू जमा होत आहे. त्यामुळे बऱ्याच महाविद्यालयाच्या शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे पगार व बऱ्याच महिन्यापासून थांबलेले आहे. त्यांच्यासुध्दा जगण्याचा प्रश्न निर्माण झाला आहे. शिक्षण हे मुळ हक्कामध्ये येत असल्यामुळे शिष्यवृत्ती मिळू शकणाऱ्या विद्यार्थ्यांना प्रवेशापासून वंचित करता येत नाही. आणि प्रवेशित विद्यार्थ्यांची शिष्यवृत्ती महाविद्यालयाला लवकर मिळत नाही यामुळे पगार न झाल्यामुळे अनेक कर्मचारी अडचणीत आले आहे. त्याच अनुषंगाने अनेक महाविद्यालये बंद पडण्याच्या मार्गावर आले आहेत. एकीकडे रोजगाराच्या निर्मितीच्या शासन घोषणा देत आहे आणि दुसरीकडे उभी असलेली यंत्रणा मोडकळीस आणण्याचा प्रयत्न चालू आहे. काय? असे वाटायला लागले आहे, शासन म्हणजे पालक! संतवर आल्यावर सर्वांना वाटायला घावयास हवा. कोणत्या शैक्षणिक (उदा. इंजिनिरिंग, पॉलीटेक्नीक, फॉर्मसी, मेडीकल) वा इतर प्रायःकेट संस्थांकडे सुध्दा पाहण्याचा आकसपूर्ण दृष्टीकोन असू नये. कारण सर्व आपल्याच देशाचे नागरिक आहेत. सर्वांना आपल्याच देशाचा विकास करावयाचा आहे. शासनाने सकारात्मक दृष्टीकोन ठेवून या बाबतीत मार्ग काढावा .

प्रा. हेमंत देशमुख
उपाध्यक्ष, विदर्भ युथ वेलफेअर सोसायटी, अमरावती.
९८५०१४९१६०

संस्कृत भाषा अध्ययन

सर्वनाम - इद्म्
आज आपण इद्म् हे सर्वनाम समजावून घेणार आहोत. तिन्ही लिंगांमध्ये हे सर्वनाम आहे.
१) इद्म् (पुल्लिंग) = इ+द्+अ+म् = हा विभक्ति एकवचन द्विवचन बहुवचन प्रथमा अयम् इमौ इमे द्वितीया इमम् इमौ इमान् तृतीया अनेन आभ्याम् एभिः चतुर्थी अस्मै आभ्याम् एभ्यः पंचमी अस्मात् आभ्याम् एभ्यः षष्ठी अस्य अनयोः एषाम् सप्तमी अस्मिन् अनयोः एषु इद्म् या सर्वनामाचा आपण वाक्यात उद्योग कसा करतात

ते पाहू.
प्रथमा विभक्ति-
१) अयं बालकः अस्ति - हा बालक आहे.
२) इमौ बालको स्तः। - हे दोन बालक आहेत.
३) इमे बालकाः सन्ति। - ही सर्व बालके आहेत.
द्वितीया विभक्ति-
१) रामः इद्म् (बालकं) पृच्छति। - राम ह्या बालकाला विचारतो.
२) रामः इमौ (बालकौ) पृच्छति। - राम ह्या दोन बालकांना विचारतो.
३) रामः इमान् (बालकान्) पृच्छति। - राम ह्या सर्व बालकांना विचारतो.
तृतीया विभक्ति-
१) रामः अनेन (बालकेन) सह हसति। - राम ह्या बालकासह हसतो.
२) रामः आभ्याम् (बालकाभ्याम्) सह हसति। - राम ह्या दोन बालकांबरोबर हसतो.
३) रामः एभिः (बालकैः) सह हसति। - राम ह्या सर्व बालकांबरोबर हसतो.
चतुर्थी विभक्ति-
१) रामः अस्मै बालकाय पुस्तकं यच्छति। - राम ह्या मुलाला पुस्तक देतो.
२) रामः आभ्यां बालकाभ्यां पुस्तकं यच्छति। - राम ह्या दोन मुलांना पुस्तक देतो.
३) रामः एभ्यः बालकेभ्यः पुस्तकं यच्छति। - राम ह्या सर्व मुलांना पुस्तक देतो.
पंचमी विभक्ति-

१) रामः अस्मात् बालकात् विभेति। - राम ह्या मुलाला भितो.
२) रामः आभ्याम् बालकाभ्यां विभेति। - राम ह्या दोन मुलांना भितो.
३) रामः एभ्यः बालकेभ्यः विभेति। - राम ह्या सर्व मुलांना भितो.
षष्ठी विभक्ति-
१) रामः अस्य बालकस्य भ्राता अस्ति। - राम ह्या मुलाचा भाऊ आहे.
२) रामः अनयोः बालकयोः भ्राता अस्ति। - राम ह्या दोन मुलांचा भाऊ आहे.
३) रामः एषाम् बालकानां भ्राता अस्ति। - राम ह्या सर्व मुलांचा भाऊ आहे.

ज्ञानोदय

सप्तमी विभक्ति-
१) रामः अस्मिन् बालके स्निह्यति। - राम ह्या मुलावर प्रेम करतो.
२) रामः अनयोः बालकयोः स्निह्यति। - राम ह्या दोन मुलांवर प्रेम करतो.
३) रामः एषु बालकेषु स्निह्यति। - राम ह्या सर्व मुलांवर प्रेम करतो.
२) इद्म् (स्त्रीलिंग) = इ+द्+अ+म् = ही इद्म् हे सर्वनाम स्त्रीलिंगामध्ये कसे चालते ते आता पाहू. विभक्ति एकवचन द्विवचन बहुवचन प्रथमा इयम् इमे इमाः द्वितीया इमाम् इमे इमाः तृतीया अनया आभ्याम् आभिः चतुर्थी अस्यै आभ्याम् आभ्यः पंचमी अस्याः आभ्याम् आभ्यः षष्ठी अस्याः अनयोः आसाम् सप्तमी अस्याम् अनयोः आसाम्

डॉ. अनुपमा डोंगरे
९८५००६९६५०

कर्मयोगी ज्येष्ठ नागरिकातर्फे प्रजासत्ताक दिन

अमरावती (प्रतिनिधी) : २६ जानेवारी २०१९ प्रजासत्ताक दिन कर्मयोगी ज्येष्ठ नागरिक परिवार व्ही.एम. व्ही. परिसर टावराईन रोड विरंगुळा केंद्र व बाल संस्कार केंद्र अमरावतीतर्फे साजरा करण्यात आला. सकाळी ८ वाजता परिवाराच्या अ ध य क्षा १ शैलजाताई खोकले यांच्या हस्ते

ध्वजारोहण करण्यात आले. त्या क रित ा मंडळातील व परिसरातील सर्व ज्येष्ठ नागरिक बहुसंख्येने उपस्थित होते. ध्वजारोहणानंतर राष्ट्रीयत म्हणण्यात आले. कार्यक्रमानंतर सर्व नागरिकांना चहापाणी देवून कार्यक्रमाची सांगता झाली. कार्यक्रमाचे संचालन विठ्ठलराव वानखेडे यांनी केले.

